

Reflectievragen voor leerlingen die opgroeien in
(kans)armoede

Rad voor kansenbevordering

Inleiding

Aan de hand van het Rad voor Kansenbevordering en onderstaande vragen, kan je als schoolteam een kwalitatieve analyse maken van het huidig (kans)armoedebeleid of gelijke onderwijskansenbeleid van jouw school. Je krijgt door de reflectievragen bij de verschillende segmenten zicht op de groeikansen die er liggen om je (kans)armoedebeleid te versterken. De vier segmenten zorgen ervoor dat je als beleid en/of schoolteam vanuit verschillende brillen kijkt naar jullie koers.

Doorheen de tekst hanteren we bewust twee termen, namelijk (kans)armoede en kansenbevordering. Onder (kans)armoede begrijpen we financiële armoede, generatiearmoede, culturele armoede en taalarmoede. Kansenbevordering zien we als een positievere benadering en daagt de leerkracht en het schoolteam uit om extra kansen te bieden aan deze leerlingen.

HOE?

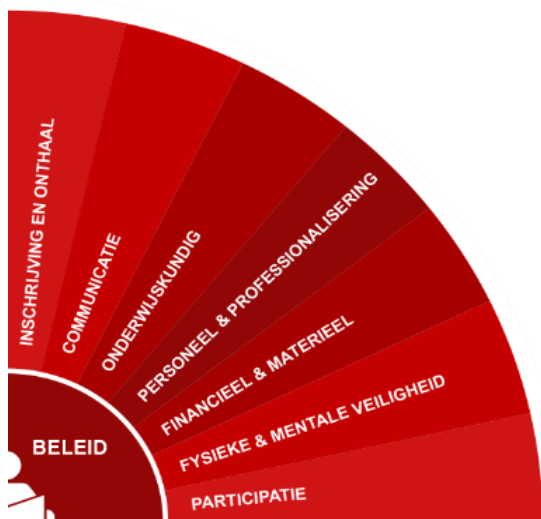
Leg dit rad naast recente cijfergegevens over GOK/SES waarover jullie beschikken om een goede beginsituatieanalyse te maken.

Maak vervolgens gerichte keuzes, passend bij jullie specifieke context.

Neem er literatuur bij om de doelen en acties toe te voegen (cf. datageletterd aan de slag volgens het schema van Van Gasse) en te bekrachtigen wat goed loopt in de school.

(Evidence-informed en niet evidenced-informed onderbouwen)

Beleid

Op welke manier heeft het beleid op mijn school oog voor (kans)armoede?

1. Inschrijvingen en onthaal

Inschrijvingen (opstart van een goede samenwerking met ouders)

- Hoe voorziet de school bij de eerste contacten dat alle ouders, en in het bijzonder de kwetsbare, zich welkom voelen op onze school?
- Hoe houdt ons inschrijvingsbeleid rekening met de noden van (kans)arme ouders? Hoe communiceren we met ouders rond de mogelijkheden die wij op school voorzien voor (kans)arme gezinnen?
- Hoe laten we ouders aan het woord over hun kind? Hoe zetten we eerste sporen uit van een goede samenwerking?
- Hoe maakt de school haar beleid, ook het armoedebeleid, naar iedereen zichtbaar? Informeren we ouders – bij inschrijving – over ons beleid rond (kans)armoede? Wat verwachten ouders van school? Hoe beluister je het perspectief van de ouders?
- Op welke manier heeft het inschrijfteam oog voor signalen van (kans)armoede? Hoe gaan ze hier - op een laagdrempelige - manier mee om?
- ...

Warm onthaal

- Welke drempels zijn er voor ouders in (kans)armoede om iemand van het team aan te spreken?
- Welke initiatieven worden er genomen om de drempel voor ouders weg te nemen? Bv. onthaaldagen voor instappers, voor leerlingen die instromen na veel schoolschoppen, ...
- Welke afspraken zijn er rond het gebruik van (sociale) media? In welke mate wordt er hierbij rekening gehouden met ouders in (kans)armoede?
- ...

2. Communicatie

- Hoe duidelijk en helder is onze communicatie naar (kans)arme ouders? Hoe blijven we verbindend communiceren naar alle ouders toe?

- Welke voorzieningen zijn er getroffen om de communicatie te ondersteunen (bv. visuele ondersteuning, vertaling)?
- Op welke manier communiceren we met ouders? Digitaal, fysiek, geschreven, gesproken, formeel - informeel,... welke schoolafspraken zijn hierover gemaakt?
- Hoe geef je ouders zicht op de ontwikkeling van hun kind? Hoe houd je rekening met hun verwachtingen als ouders? Hoe voelen ouders zich veilig genoeg om dit te verwoorden?
- ...

3. Onderwijskundig

Leerlingenbegeleiding

- Hoe realiseert het strategisch beleid de visie op kansarmoede in de school in relatie met ouders/in de klassen wat betreft de pedagogisch/didactische processen?
- Hoe doet de school aan interne kwaliteitszorg hierover? Aan welke kwaliteitsverbetering werkt de school?
- Welke acties neem de school binnen de vier begeleidingsdomeinen (leren en studeren, onderwijsloopbaan, preventieve gezondheidszorg, psychisch en sociaal functioneren) i.f.v. leerlingen/ouders die opgroeien in (kans)armoede?
- Op welke manier geeft het gelijkheidsbeleid van onze school richting aan het handelen van de leerkrachten/personeelsleden?
- Hoe richt de pedagogisch-didactische aanpak zich specifiek naar leerlingen in kansarmoede? Hoe realiseren we cultureel responsief lesgeven? Hoe zetten we differentiatie actief in? Hoe versterken we de cognitieve vaardigheden?
- ...

Talen

- Hoe staan we als school tegenover het gebruik van de thuistaal?
- Hoe werken we aan woordenschatverwerving?
- Welke acties ondernemen we in de kleuterschool rond beginnende geletterdheid, ...?
- Welke acties ondernemen wij i.f.v. taalstimulering/denktaal voor leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?
- Welke acties ondernemen we om de 'kennis van de wereld' van leerlingen te vergroten?
- Welke afspraken hebben we in ons talenbeleid rond schriftelijke (digitale) en mondelinge communicatie met (kans)arme ouders? (zie ook communicatie)
-

Diversiteit

- Hebben we oog voor diversiteit? (verschillen in gender, intelligentie, culturen, talen, SES, fysieke mogelijkheden,...)
- Hoe benutten we diversiteit en verschillen actief en positief in de klaspraktijk?
- Hoe houden we rekening met de diversiteit van ouders, leerlingen?
- ...

Evaluatie en rapportering

- Hoe brengen we de ontwikkeling van onze leerlingen in kaart? Welke instrumenten gebruiken we?
- Hoe noteren we gegevens in het leerlingendossier? In welke mate doen we dit vanuit een objectief standpunt?
- Hoe betrekken we de leerlingen bij hun evaluatie? Hoe maken we de leerlingen eigenaar van hun eigen leerproces? Organiseren we kindgesprekken?

- In welke mate is het rapport geschreven in heldere taal voor álle ouders?
- Hoe nemen we tijd om rapportering en evaluatie aan ouders toe te lichten? Hoe voorzien wij specifieke ondersteuning bij de toelichting voor ouders die hier behoefte aan hebben?
- ...

Huiswerk

- Hoe houden we binnen ons huiswerkbeleid rekening met leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?
- Welke schoolafspraken hebben we rond taken, studeeropdrachten, (maximale) huiswerktijd, het gebruik van klasmaterialen, correctie en evaluatie,...?
- Bieden we huiswerkondersteuning aan? Huiswerkklassen? ...
- Wat verwachten we van ouders i.f.v. ondersteuning van het leren thuis? Hoe leggen we aan ouders onze verwachtingen uit rond huiswerkondersteuning?
- Hoe houden we rekening met de thuiscontext van de kinderen als randvoorwaarde voor het maken van huiswerk? (werkplek, materiaal,...)
- Hoe gaan we om met het meebrengen van materiaal/voorwerpen van thuis?
- ...

4. Personeel en professionalisering

Aanwerving

- Hebben personeelsleden affiniteit m.b.t. (kans)armoede? Wat weet de leerkracht/het personeelslid al m.b.t. (kans)armoede? Kijkt hij/zij hier voornamelijk naar vanuit zijn/haar eigen referentiekader?
- Kunnen wij deze inschatting in voldoende mate maken bij de aanwerving?
- Zien we het ontbreken van inzicht eerder als een belemmering of als een kans om de professionaliseringsnoden in kaart te brengen?

Aanvangsbegeleiding

- Hoe nemen we nieuwe personeelsleden mee in onze visie rond (kans)armoede?

Professionalisering

- Welke professionalisering is er nodig voor het schoolteam en/of individueel?
- Hoe organiseren we passende ondersteuning i.f.v. persoonlijke groei van leraren?

Expertisedeling

- Welke initiatieven nemen we om opgedane expertise te delen onder de personeelsleden? Is hierbij voldoende ruimte voor uitwisseling en leren van elkaar?
- Hoe zetten we samenwerking met externe diensten op, bv. CLB, verenigingen waar mensen uit armoede het woord nemen, ervaringsdeskundigen, ...?
- Hebben we in ons team iemand die kansenbevordering bewaakt? (aanspreekpunten, werkgroepen, ...) Zou het voor onze school een meerwaarde betekenen om de competentie - beschikken over inzichten in de (kans)armoedecontext - te bezitten?
- ...

5. Financieel en materieel

- Welke inspanningen leveren we om de kosten voor de ouders minimaal te houden?
- Bieden we de ouders een overzicht aan van de uitbesteedde kosten als maximumfactuur?

- Welk materiaal voorzien we vanuit eigen middelen om tegemoet te komen aan de noden van leerlingen die opgroeien in (kans)armoede? Welke criteria hanteren we hiervoor?
- Hoe gaan we om met maximumfactuur (kosten voor leerlingen/ouders, uitstappen, aankoop studieboeken, ...)? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedere leerling kan participeren aan het schoolleven?
- Hoe informeren we onze ouders over het basismateriaal waarin de school voorziet?
- Hoe weten ouders welke schoolkosten ze precies kunnen verwachten?
- Hoe worden ouders voldoende geïnformeerd over de verschillende betalingsmogelijkheden die er zijn?
- Hoe gaan we om met onbetaalde schoolfacturen? Hoe staat het schoolbestuur daartegenover?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat elke leerling kan deelnemen aan elke studierichting, ongeacht de kostprijs, ongeacht zijn leefwereld?
- Hoe gaan we om met traktaties, eetfestijnen, schoolfeesten en de participatie van gezinnen in (kans)armoede daarbij?
- ...

6. Fysieke en mentale veiligheid

Speelplaats

- Hoe hebben we in ons speelplaatsbeleid voldoende aandacht voor antipesten en uitsluiting van kinderen die opgroeien in (kans)armoede?
- Hoe hebben we in ons speelplaatsbeleid voldoende aandacht voor sociale interacties bij het spelen? Hoe ondersteunen we onze leerlingen in 'leren spelen'?
- Hoe voorzien we uitdagend spelaanbod?
- Welke afspraken zijn er rond een actieve toezichtersrol?
- In welke mate zijn onze regels en afspraken over de speelplaats transparant voor allen?
- ...

Inzetten op sociale vaardigheden

- Hoe hebben we in ons antipestbeleid oog voor signalen van uitsluiting/pesten van leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?
- Hoe bieden we voldoende ondersteuning mb.t. het ontwikkelen van sociale vaardigheden voor leerlingen die daar minder kansen toe kregen?
- Hoe gaan we op met uitsluiting omwille van hygiëne omwille van materiële ontberingen?
- ...

Spijbelen

- Hoe hebben we oog voor de specifieke omstandigheden van leerlingen/ouders in (kans)armoede die spijbelen in de hand kunnen werken?
- Hoe hebben we in ons spijbelbeleid een gedifferentieerde aanpak die rekening houdt met de specifieke context van onze leerlingen?
- Hoe gaan we op met leerlingen uit kansarme contexten die te laat toekomen en bv. vermoeid op school zitten?
- ...

Orde en tuchtmaatregelen

- Hoe houden we bij het inschatten van orde- en tuchtmaatregelen rekening met de thuiscontext, bv. minder 'gedragsleerkansen', minder opvolging, invloed van geweld in de omgeving, ...?

- Hoe betrekken we ouders in (kans)armoede bij het nemen van ordemaatregelen en/of een tuchtprocedure? Op welke manier werken we daarbij laagdrempelig?
- ...

7. Participatie

Kleuterparticipatie

- Houden we in onze acties rond kleuterparticipatie voldoende rekening met de specifieke situatie (drempels) van (kans)arme ouders?
- Welke inspanningen leveren we om de aanwezigheid op school van kleuters die opgroeien in (kans)armoede te optimaliseren?
- Welke acties ondernemen we in de klas om de leerlingen die opgroeien in (kans)armoede extra te stimuleren om te participeren aan het klasgebeuren? Zijn hier afspraken over gemaakt op schoolniveau?
- ...

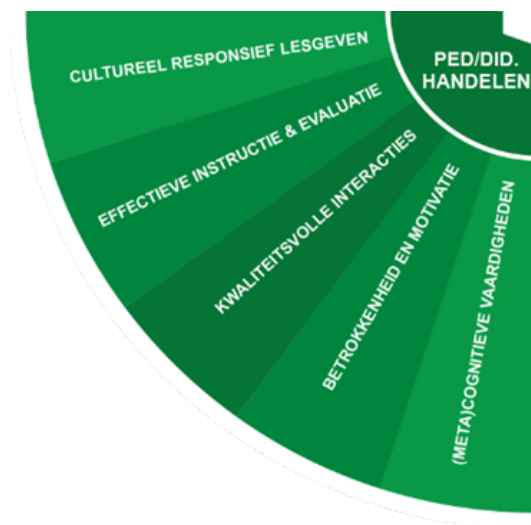
Leerlingenparticipatie

- Zijn (kans)arme leerlingen vertegenwoordigd in de leerlingenraad? Zo niet, hoe zouden we dit kunnen realiseren?
- Hoe maken leraren het gevoelige thema van kansarmoede bespreekbaar tijdens een veilig gesprek, bv. een kindcontact of oudercontact? Hoe gaat de school daar dan verder mee om?
- ...

Ouderparticipatie

- Welke inspanningen leveren we om (kans)arme ouders bij onze schoolwerking te betrekken?
- Hoe zorgen we voor een veilige omgeving waar ouders laagdrempelig de weg vinden naar de school/leraar/zorgcoördinator/directie?
- Hoe betrekken we andere opvoedingsverantwoordelijken bij onze schoolwerking? Bv. grootouders, pleegouders, internaten, Centrum kinderzorg en gezinsondersteuning, ...
- ...

Pedagogisch didactisch handelen

Hoe krijgt mijn pedagogisch-didactisch handelen vorm met voldoende aandacht voor leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?

1. (Meta)cognitieve vaardigheden

- Hoe zetten we in op het trainen van cognitieve bouwstenen? Inzetten op gericht waarnemen, analyseren, nauwkeurigheid, ...?
- Hoe zetten we in op leren leren, voordoen, benoemen, waarderen, successen benoemen, ...?
- In welke mate stimuleren we de zelfregulerende vaardigheden/executieve functies?
- Hoe hanteren we grafische modellen (woordspin, mindmap, venndiagram, woordenkast,...) om denktaal te bieden?
- ...

2. Betrokkenheid en motivatie

- Op welke manier zetten we als leraren in op het opbouwen van relatie met onze leerlingen? Creëren we als school een veilige plaats voor onze leerlingen?
- In welke mate spelen we in op verschillen qua interesse, leerstatus en leerprofiel?
- Hoe flexibel groeperen we, bv. vanuit interesse van de leerlingen?
- Hoe creëren we uitdagende speel- en leercontexten? Kent de leraar de contexten van de leerlingen voldoende? Benut die deze contexten in eigen lessen?
- ...

3. Kwaliteitsvolle interacties (in een krachtige taalleeromgeving)

- Hoe ondersteunt de leraar de leerlingen vanuit zijn opvoedkundig oogpunt? Hoe zet de leraar in op zijn rol als mediator/op zijn fysieke nabijheid/op wederkerigheid?
- In welke mate is het taalaanbod voldoende rijk?
- Hoe lokken we bewust voldoende spreekkansen uit? Hoe spelen we in op taaluitingen?
- In welke mate gaan we breed om met meertaligheid? Hoe benutten we taaldiversiteit?
- ...

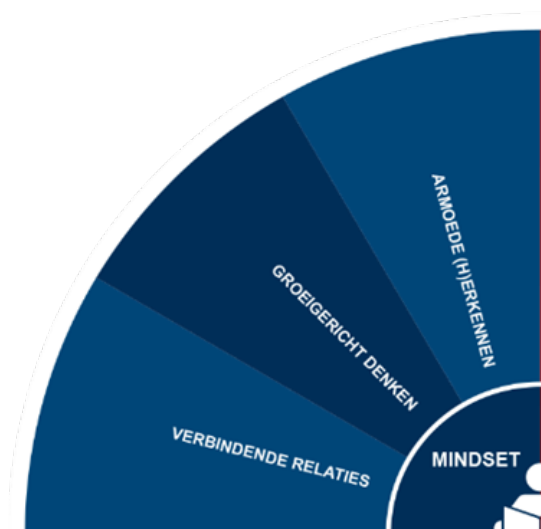
4. Effectieve instructie en evaluatie

- Hoe gebruiken we didactiek die werkt?
- Hoe staan we model als leerkracht? Hoe verwoorden we luidop eigen denkstappen?
- In welke mate maken we van het lesdoel een kinddoel? Laten we de leerling dit in eigen woorden vertellen? In welke mate is het kinddoel met zijn concept helder voor alle leerlingen?
- Hoe activeren we voorkennis van de leerlingen, bv. via werkvormen zoals denken-delen-uitwisselen, werken met een quiz, via schema's, advance organizers, ...? Hoe bieden we dit op voorhand aan (pre-instructie)?
- Hoe gaat de leraar stapsgewijs aan de slag? Hoe controleert de leraar tussentijds of de leerling alles begrijpt? Hoe wordt ondersteunend materiaal ingezet? Hoe wordt beroep gedaan op het werkgeheugen? Hoe wordt aangegeven wat niet essentieel is?
- Hoe flexibel groeperen we, bv. vanuit leerstatus van de leerlingen?
- Hoe wordt na de les met leerlingen gereflecteerd op het kinddoel?
- Hoe geven we effectieve feedback aan deze leerlingen?
- ...

5. (Cultuur)responsief lesgeven

- Hoe houden we rekening met de vijf uitgangspunten van cultuur/responsief lesgeven?
- In welke mate gaan we bewust om met methodes en materialen? In welke mate zijn we ons bewust van het wereldbeeld dat in onze (hand)boeken wordt gebruikt? In welke mate is dit uitsluitend Westers/middenklasse getint? In welke mate herkennen leerlingen zichzelf erin?
- Hoe sluiten we aan bij de voorkennis van de leerlingen?
- Hoe sluiten onze lessen aan bij de verschillende achtergronden van onze leerlingen?
- Hoe wordt de culturele kennis en ervaring van al onze leerlingen benut?
- Hoe krijgen alle leerlingen kans om succes te ervaren?
- Hoe worden verschillende perspectieven belicht tijdens de lessen? In welke mate is er hierbij ruimte voor dialoog?
- Hoe kunnen we verbanden leggen met andere wereldbeelden vanuit een open houding en gericht op overeenkomsten?
-

Mindset

Vanuit welke grondhouding kijk ik naar leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?

1. (Kans)armoede (h)erkennen?

- In welke mate zijn we ons bewust van achterstellingsmechanismen (kloven herkennen en kloven overbruggen)?
- In welke mate heeft ons team inzicht in de multi-dimensionaliteit van de armoedeproblematiek?
- Hoe reflecteert ons team over eigen percepties, verwachtingen en engagementen t.a.v. leerlingen/gezinnen die leven in (kans)armoede?
- Hoe zijn onze teamleden zich ervan bewust dat hun eigen referentiekader kan verschillen van dat van anderen?
- Op welke manier zoeken onze leraren oplossingen om armoede barrières te overbruggen?
- ...

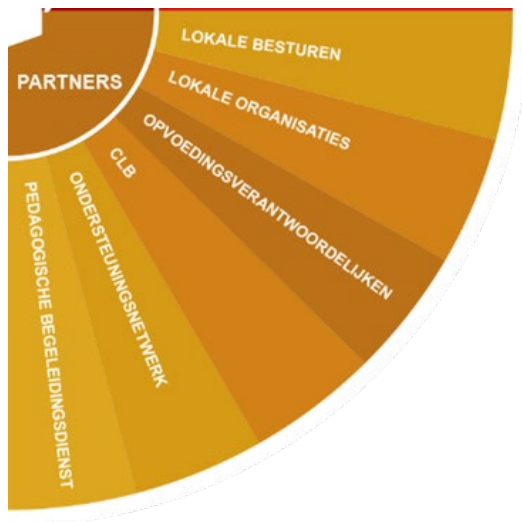
2. Groeigericht denken

- Hoe hebben we oog voor de kwaliteiten en sterktes van leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?
- Wat doet de school concreet rond 'growth mindset' en in welke mate kan dit bijdragen tot het leren van alle leerlingen en in het bijzonder de leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?
- Hoe hebben we hoge verwachtingen voor al onze leerlingen, zeker ook voor diegenen die opgroeien in (kans)armoede? Bespreek ik deze verwachtingen met de betrokken leerling? Waken we samen over het bereiken van die doelen?
- Hoe zijn we ons bewust van de invloed van de context en achtergrond op de onderwijsloopbaan en oriëntering van onze leerlingen?
- ...

3. Verbindende relaties

- In welke mate hanteren we 'groene taal' (waarderend, oplossingsgericht, positief, respectvol)?
- Hoe geven wij vorm aan 'warm onthaal' (bv schoolpoortbeleid)?
- Hoe maken we vanuit ons empathisch vermogen verbinding met ouders en leerlingen die opgroeien in (kans)armoede?
- Hoe zet de leerkracht bewust in op relatie met al zijn leerlingen en op de relatie van de leerlingen met elkaar?
- Hoe leven wij 'respect voor anders zijn' na?
- ...

Partners

Met welke partners (en hoe) kan ik als school samenwerken i.f.v. kansenbevordering voor leerlingen die opgroeien in (kans)armoed?

Het opstellen van een eigen sociale kaart brengt een overzicht van deze partners. Het CLB neemt hier uiteraard een draaischijfrol in op, wat beschreven staat in de samenwerkingsovereenkomst/afsprakennota. De PDB heeft hier eveneens een makelaarsrol om scholen gericht toe te leiden naar onderwijsondersteunende organisaties.

1. Lokale besturen die ondersteunen i.f.v. brede schoolwerking

Hoe verloopt onze samenwerking? Met wie is een samenwerking aangewezen?

- brugfiguren
- LOP
- scholengemeenschappen
- schoolopbouwwerk
- OCMW
- integratie- en inburgeringsinitiatieven
- Huis van het Kind
- Verenigingen waar armen het woord nemen
- ...

2. Lokale organisaties

Hoe verloopt onze samenwerking? Met wie is een samenwerking aangewezen?

- Andere scholen uit de buurt
- armoedeorganisaties
- Welzijnswerk
- ...

3. Opvoedingsverantwoordelijken (zie ook participatie)

- Zijn er naast ouders nog andere opvoedingsverantwoordelijken die we bij het schoolgebeuren kunnen/moeten betrekken (grootouders, pleegouders, internaten, Centrum kindzorg en gezinsondersteuning, ...)?
- ...

4. CLB

- Hoe houden we in onze samenwerking rond leerlingenbegeleiding voldoende rekening met (kans)armoedefactoren (diagnostiek, consulten, draaischijffunctie, ...)?
- Welke initiatieven en expertise van het CLB kunnen we benutten bij het versterken van ons beleid rond (kans)armoede?
- ...

5. Ondersteuningsnetwerk

- Kennen we de visie van het ondersteuningsnetwerk op het samenwerken met ouders en leerlingen in (kans)armoede? In welke mate komt deze visie overeen met de onze?
- Hoe houden we in het IAC-plan/maatregelenplan rekening met context van de leerling?
- ...

6. Pedagogische begeleiding (PBD)

- Welke initiatieven van de PBD kunnen we benutten bij het versterken van ons beleid en aanbod rond (kans)armoede (materiaal, vormingen, begeleidingen)?
- Hoe kunnen we de PBD benutten als kritische vriend om ons huidige beleid om te vormen naar een kansen bevorderende werking/kansrijke school?
- ...

Bronnen

Wie meer wil weten over het belang van bovenstaande elementen kan volgende bronnen raadplegen:

- Inspiratiegids kwaliteitsvolle Kleuterparticipatie (Vlaamse onderwijsinspectie)
<https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/39948>
- Kleine kinderen – grote kansen
<https://www.grotekansen.be/nl/home/1>
- Werk maken van gelijke kansen. Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren in het basisonderwijs, Linda Van den Bergh, Eddie Denessen en Monique Volman (red.), Ten Brink uitgevers
<https://didactiefonline.nl/artikel/werk-maken-van-gelijke-kansen>
- Wijze lessen. Twaalf bouwstenen voor een effectieve didactiek, Tim Surma e.a.). Ten Brink uitgevers
<https://www.ou.nl/-/nu-gratis-te-downloaden-wijze-lessen-het-abc-van-effectief-lesgeven>
- De beste lezers zitten in mijn klas, 12 kenmerken van begrijpend lezen, OVSG, Politeia
- Noëlle Pameijer: HGW, samenwerken aan schoolsucces
<https://www.accouitgeverij.nl/winkel/handelingengericht-werken-vlaamse-editie>
- Een eerlijke kans. Basisonderwijs voor kinderen in kansarmoede, Albert Janssens & Daniël Trimbos, uitgeverij Lannoo